

СОЦІАЛЬНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ПРАВОВОГО ВПЛИВУ

О Настасяк І., 2014

Здійснюється аналіз соціальних детермінант правового впливу. Висвітлено особливості суспільних відносин, які потребують нормативного регулювання. Визначено місце правових норм серед інших соціальних регуляторів суспільних відносин.

Ключові слова: право, правовий вплив, правова норма, суспільні відносини.

I. Nastasiak

SOCIAL DETERMINANTS OF LEGAL IMPACT

The article characterized the social determinants of legal action. Shown the specific features of social relations that require regulation. Defined the place of legal norms from other social regulators of public relations.

Key words: law, legal impact, the legal norm, public relations.

И. Настасяк

СОЦИАЛЬНЫЕ ДЕТЕРМИНАНТЫ ПРАВОВОГО ВОЗДЕЙСТВИЯ

Осуществляется анализ социальных детерминант правового воздействия. Освещены особенности общественных отношений, требующих нормативного регулирования. Определено место правовых норм среди других социальных регуляторов общественных отношений.

Ключевые слова: право, правовое воздействие, правовая норма, общественные отношения.

Постановка проблеми. Способи впливу права на дійсність зумовлені завданнями, які стоять перед суб'єктами й які покликані вирішити правовий вплив. Вплив права, хай у чому б він виражався, завжди “несе” відбиток сутності права, який полягає насамперед у закономірностях походження права, у тому, що право, попри те, де і коли б воно не формувалося, зумовлене однаковими за природою соціальними потребами. Ці потреби, як причина виникнення права, формують сутнісну основу права, з якої, власне, беруть початок усі правові явища. Право має соціальне начало, оскільки його призначення – впорядкувати суспільне буття, що складається з численних людських взаємин.

Мета дослідження – здійснити загальнотеоретичний аналіз соціальних детермінант правового впливу.

Стан дослідження. Значущість загальнотеоретичного вивчення заявленої теми зумовлена незадовільним станом її розроблення у вітчизняній юриспруденції. Обґрунтування соціальної цінності права для реалізації об'єктивно наданих можливостей і здійснення суб'єктивних прав, визначення місця правового впливу серед інших базових юридичних категорій є одним із перспективних напрямків вітчизняної юридичної науки. Теоретичну основу становлять праці таких учених, як: Н. Александров, С. Алексєєв, В. Бабаєв, В. Байтін, В. Баранов, С. Братусь, А. Венгеров, М. Вопленко, Ю. Гревцов, В. Карташов, С. Кожевников, В. Лазарев, А. Малько, Н. Матузов, А. Петров, Р. Халфіна, А. Шабуров та ін.

Виклад основних положень. У суспільні відносини люди вступають для того, щоб задовольнити свої життєві інтереси. Останнє неможливе поза соціальною практикою. Відносини у

суспільстві різноманітні і характеристично невичерпні, але, по суті, це завжди зв'язок когось із кимось, а отже, залежність одного індивіда від іншого. При цьому люди можуть ставитися один до одного по-різному, і способи таких відносин абсолютно не рівноцінні – ні за мотивами, ні за внутрішньою будовою, ані за виявом [9, с. 286]. Відсутність упорядкованості в побудові суспільних відносин несе небезпеку хаосу й нестійкості соціального життя. Стабільність громадського співіснування забезпечується насамперед передбачуваністю поведінки членів громадянського суспільства у типових життєвих ситуаціях, усвідомленням того, яких учинків можна чекати від іншого суб'єкта, чого можна від нього вимагати, до якого ступеня простягається взаємна залежність учасників і можливість впливу окремого індивіда на поведінку іншого члена суспільства. Водночас потрібно пам'ятати, що висунення тих чи інших вимог є деякою мірою зазіхання на свободу іншого суб'єкта. Як відомо, люди, попри соціальне співіснування, прагнуть унеможливити усяке необґрунтоване вторгнення у сферу їх особистої свободи і незалежності, навіть з боку держави, сприймаючи це як вияв свавілля. Ось чому перед суспільством здавна стоїть завдання забезпечити індивідуальну свободу і незалежність членів суспільства. Виконання цього завдання вимагає надати чітко визначені форми суспільним відносинам, наповнити ці форми типовим змістом. Для цього у суспільстві існують спеціальні регулятори, які приводять поведінку учасників суспільної практики до заздалегідь відомого “знаменника”.

Право – один з таких регуляторів. Водночас право – це особливий регулятор суспільних відносин, специфіка якого зумовлена тим, що воно виступає формою суспільних відносин незалежних суб'єктів, підлеглих у своїй поведінці і взаєминах загальній нормі. Незалежність цих суб'єктів один від одного у межах форми їхніх взаємин і одночасно їх однакова, рівна підпорядкованість загальній нормі визначають зміст правової форми свободи [2, с. 49].

Річ у тому, що за межами правового впливу залежність учасників суспільної практики можна означити як фактичну, і таку, що виявляється у можливості впливати одна на одну з метою коригування поведінки іншої сторони відносин та надання цій поведінці бажаного варіанта. При цьому вплив можна розглядати двояко: як сприятливий, і такий, що приводить до досягнення соціально корисних і необхідних обом сторонам відносин результатів, або як протидію, як нав'язування чужої волі. Протидія може бути допустимою і не завдавати шкоди іншим особам, а може мати форму шкідливого діяння. І якщо будь-яке сприяння чужій діяльності викликає схвалення у суспільстві або залишає байдужим, то протидія завжди оцінюється негативно, оскільки становить небезпеку або для усього суспільства, або для окремих його груп та індивідів. До речі, обставини нав'язування волі одного суб'єкта іншим учасникам суспільних відносин можуть мати різний ступінь небезпеки для суспільства, але у будь-якому випадку така поведінка є неприйнятною для суспільства.

На процес оцінювання якісних поведінкових ознак істотно впливають закони людської психології, спільність її основних моментів. При цьому не можна говорити про однозначність такої оцінки, оскільки доводиться стикатися з невизначеним суб'єктивізмом етичних, релігійних та інших переконань, які слугують критерієм для оцінювання. Суб'єктивізм оцінок спричиняє проблеми невідповідності у поглядах на одну і ту саму життєву ситуацію з боку її учасників і третіх осіб, сторонніх або зацікавлених у її результаті. Тому нагальною є потреба виробити і прийняти одноманітні критерії оцінок окремих актів людської поведінки та її результатів, негативних чи позитивних. Таке в суспільстві можливо за умови, що єдині критерії будуть дані йому як закон.

Зрозуміло, що право не може регулювати абсолютно усі відносини, гостра потреба у нормативному впливі виникає тоді, коли не можна в інший спосіб урегулювати людські взаємини. У цьому полягає принцип субсидіарності регулятивного впливу права, яке при цьому не втрачає своєї значущості і ролі в устрої суспільного життя. Принцип субсидіарності не може бути метою, це є інструментом вироблення у сфері позитивного права ефективних правових норм і положень, що відповідають механізму соціальних взаємин і взаємодій. Суспільні відносини виникають щодо різних соціальних благ, передусім тих, які дані від народження (життя, здоров'я), відтак тих, в основу яких покладено факти придбання (власність, авторське ім'я), і, нарешті, тих, яких набувають у процесі життєдіяльності (добре ім'я, честь, гідність). Деякі із цих соціальних благ є

невідчужуваними, і кожен член суспільства рівною мірою стає їх власником (так звані особисті нематеріальні блага), деякі можуть бути набуті шляхом відчуження від іншого суб'єкта. Та хай там що, у сучасному суспільстві не залишилося нерозподілених, нікому не належних матеріальних благ, їх набуття вимагає участі у суспільно корисній діяльності, яка повинна будуватися за однаковими для усіх правилами.

Взаємовідносини членів суспільства залежно від кількості учасників можуть виглядати як зв'язок усіх і кожного, а також як зв'язок конкретно визначених осіб. Так, у суспільстві є соціальні блага однакової природи, і кожен учасник суспільного життя стає їх власником з уваги на особливий свій устрій. По-перше, кожен член суспільства наділяється невідчужуваними правами і свободами однакового змісту і в рівному обсязі. Також у процесі життєдіяльності люди набувають майно, необхідне для елементарного існування. І оскільки кожен суб'єкт є власником однотипних соціальних цінностей, суспільство так організує взаємні зв'язки своїх членів з приводу володіння тими чи іншими благами, що усі без винятку індивіди змушені зважати на інтереси інших суб'єктів. Подібні зв'язки не персоніфіковані і в них кожен є одночасно і власником соціального блага, і суб'єктом, який зобов'язаний враховувати наявність подібних благ в інших і під страхом відповідальності утримуватися від посягань на них.

Суспільне життя динамічне, у ньому постійно відбувається рух матеріальних благ, вони переходять від одних осіб до інших, тому потрібні однакові й обов'язкові для усіх і кожного правила, що опосередковують такий кругообіг. У зв'язку з тим, що соціальне благо належить одному індивідові і тільки з його волі переходить до іншого, суспільство оголошує подібні "рухи" приватною справою індивідів і не втручається в них доти, доки все йде відповідно до загальноприйнятих правил. Соціальна справедливість вимагає, щоб у всіх членів суспільства в ході їх взаємних відносин були рівні можливості впливу один на одного.

Від чого залежить ступінь і як визначаються можливості впливу на поведінку інших членів суспільства? Насамперед це зумовлено економічною сутністю суспільних відносин. Видається, що відсутність економічної рівності завжди спричиняє деякий ступінь залежності слабшого в економічному сенсі суб'єкта. Це залежить і від інших можливостей, які властиві індивідові від початку або які він набуває у процесі суспільно-політичної діяльності: так фізично слабкий залежить від сильного, пересічний член колективу – від думки лідера, непрацездатний пенсіонер – від дорослих дітей тощо. Такі залежності мають характер фактичних обставин, тому вони у будь-який час можуть бути припинені, оскільки не забезпечені силою загальнообов'язкового зовнішнього примусу і є приватною справою окремих членів суспільства. Подібна невизначеність у відносинах не здатна забезпечувати сталість суспільної практики і передбачати поведінку учасників відносин. Саме тому виробляються спеціальні правила для впорядкування суспільних відносин на рівні норми – абстрактного правила загальнообов'язкової поведінки, створюються засоби і способи, за допомогою яких ці регулятори можуть реально впливати на поведінку членів суспільства, щоб привести її до типових (загальноприйнятих) моделей і зразків.

Отже, сутність будь-яких суспільних відносин простежується на рівні зв'язку, і цей зв'язок виглядає як залежність кожного від усіх або одного від конкретно іншого. Залежність членів суспільства виявляється як можливість впливати на поведінку іншого, щоб привести її у відповідність до власних уявлень про добро і зло, про соціальну справедливість. Одночасно власні уявлення – це не ідеальний засіб, вони можуть бути корисними лише тоді, коли уявлення окремого індивіда збігаються з тими правилами, які суспільство виробляє упродовж усього свого існування.

Загальноприйняті норми і правила поведінки виступають підставою оцінки поведінки з боку інших осіб, суспільства загалом і держави. Відсутність однакості в уявленнях про добро і зло, про правильне і неправильне тощо призводить до того, що в одних і тих самих ситуаціях взаємодія учасників може складатися у непередбачуваних для суспільства формах. Тому суспільне життя вимагає забезпечення упорядкованості суспільної практики, її однаковості і передбачуваності. Цього можна домогтися, якщо встановити для членів суспільства загальнообов'язкові норми поведінки, а також межі допустимого відхилення від норми, відтак оголошення можливих наслідків.

Зважаючи на зазначене, зрозумілою стає необхідність нормативного (державного) регулювання суспільних відносин, а також особлива роль їх правової регламентації. Найбільший ступінь залежності простежується між учасниками тих суспільних відносин, соціальними регуляторами яких виступають норми права, оголошені суспільству від імені держави – сили, велінням якої зобов'язані підкорятися усі без винятку члени суспільства. Це найвищий ступінь залежності, оскільки у будь-яких суспільних відносинах, урегульованих нормативно, завжди незримо присутній третій, до сили якого у разі потреби може вдатися кожен з учасників [6, с. 214]. До речі, учасник правових відносин у разі висунення обгрунтованої вимоги з боку іншого учасника чи самої держави зобов'язаний підкоритися й узалежнити свою поведінку або зазнати негативних наслідків за допущені необачності у поведінці. Річ у тому, що держава не тільки встановлює “правила гри” для членів суспільства, а й створює спеціальні органи, покликані контролювати за неухильним виконанням цих правил, вдаючись до владних методів примусу.

Будучи соціальним за сутністю явищем, право потрібне суспільству для того, щоб привести громадський порядок до правопорядку, щоб соціально-правова дійсність збігалася з правовою реальністю. Автори нових підходів до розуміння сутності права відзначають, що не тільки право існує в суспільстві завдяки його конкретній нормативній дії, а й навпаки: вплив права на волю і свідомість індивідів впливає вже із самого факту його існування. Однак це не стосується норм права, які є, по суті, абстрактними правилами загального порядку. Їх основне призначення – організація відносин громадян, упорядкування процесів поведінки з урахуванням їхніх індивідуальних потреб. Ці загальні нормативно встановлені правила конкретизуються у межах правових відносин, які виникають щоразу для впорядкування окремої життєвої ситуації [1, с. 497]. Водночас починається і правове регулювання суспільних відносин. Тож для буття права регулятивний вплив права є не менш важливим явищем, аніж правотворчість.

Нормативна регламентація суспільних відносин від імені держави приводить до перетворення фактичних відносин на юридичні, фактичної залежності – на юридичний обов'язок, фактичної можливості впливу – на право, правомочність [10, с. 178]. При цьому у юридичній літературі традиційно вказується на нерозривний зв'язок фактичного і правового елементів у врегульованих правом суспільних відносинах, їх невіддільність один від одного [3, с. 136; 13, с. 121–123]. Учені одностайні в оцінці наслідків будь-якої правової регламентації суспільних відносин: відносини стають правовими, а вид правовідносин визначається тим, норми якої галузі права потрібні були для регулятивного впливу на взаємодію учасників соціально-правової практики.

Встановлення правових відносин зумовлює якісні зміни у соціальній практиці, які полягають у тому, що кожна взаємодію суб'єктів, піддану регулятивному правовому впливу, можна розглядати як сукупність юридично забезпечених можливостей діяти з метою одержання соціальних вигод та результатів. Річ у тому, що правові відносини – це такі суспільні відносини, які, будучи врегульовані нормою права, є юридично формою здійснення соціальної взаємодії для досягнення публічних інтересів або охоронюваних законом приватних інтересів їх учасників. За сутністю правові відносини – це ті самі суспільні відносини, щоправда, ті з них, які будуються в суспільстві з неодмінною “участю” владного суб'єкта, що нормативно опосередковує їх зміст і забезпечує втілення у життя. Не будучи безпосереднім учасником усіх відносин, регульованих правом, держава бере участь у них у той спосіб, що створює правила і засоби правового впливу. Тож у будь-яких суспільних правовідносинах виявляється і державна воля, і суспільна воля, і приватна воля його безпосередніх учасників.

Загалом головним у визначенні правових відносин є те, що, по-перше, це зв'язок учасників, причому зв'язок настільки жорсткий, що без нього зникли б і самі правовідносини [1, с. 379]. По-друге, це такий зв'язок, який має не тільки матеріальний, а й юридичний зміст, що виражається у взаємних правах та обов'язках суб'єктів, використання (виконання) яких гарантовано, оскільки забезпечена можливість вдатися до судового захисту. Зважаючи на те, що лише неухильне виконання обов'язку зумовлює можливість для іншого суб'єкта використати право, юридичний обов'язок – це не проста, а юридична необхідність поведінки. Правовий характер обов'язку полягає у тому, що це міра належної поведінки особи, і як належне він може бути здійснений і внаслідок добровільної поведінки суб'єкта, і за наполяганням правомочної сторони відносин, яка в разі недотримання належної поведінки, має право звернутися до правоохоронних органів і суду. Від

звичайних, фактичних суспільних відносин нормативно регламентовані відносини відрізняються тим, що можливість їх учасників, надані їм як право, можуть бути реально здійснені, якщо не добровільно, то під силою державного примусу, який зобов'язує суб'єкта до належної поведінки.

Водночас, будучи врегульовані нормою, правові відносини, по суті, і надалі є реальним явищем, фактичною взаємодією учасників соціальної практики, при цьому обмежені рамками юридичної конструкції. У цьому сенсі поведінка учасників суспільних відносин є не що інше, як зміст правових відносин. Щоправда, реального змісту – актив взаємної поведінки суб'єктів – правові суспільні відносини набувають під впливом типових схем та норм права, що відповідають за своєрідність побудови прав, обов'язків, відповідальності у межах окремої юридичної конструкції.

Отже, щодо кожного типового випадку задоволення суспільних інтересів існує спеціальна правова модель, і тільки її застосування здатне забезпечити оптимальний результат, а сама вона має особливу властивість – нормативність [5, с. 6–7]. У цьому сенсі слушною є думка Р. Халфіної, що в доволі широкому колі відносин право надає суб'єктам можливість вибрати той чи інший варіант поведінки, відповідно до якого вони й повинні надалі вибудовувати свої відносини [12, с. 65–66]. Відхилення від моделі необхідного виду поведінки спричиняє своєрідне переродження правових відносин і вони стають правопорушенням. У цьому випадку регулятивний вплив права не забезпечує досягнення кінцевого соціального результату і право залучає інший свій вплив – охоронний. Залежно від того, наскільки, з погляду держави, таке відхилення неприпустиме, для кожного подібного випадку визначається ступінь суспільної небезпеки і відповідні наслідки у вигляді можливої реакції з боку приватних або публічних суб'єктів права.

Як будь-яке системне явище дійсності, правові відносини наділені ознаками, якими й відрізняються від суміжних явищ. Теорія правовідносин доволі глибоко розроблена правовою наукою і щодо низки питань учені пропонують однакові підходи до їх вирішення. Зокрема, поняття правовідносин науковці визначають якщо не однаково, то дуже подібно. Те саме стосується й ознак правових відносин: огляд думок із цього питання дає підстави зробити висновок, що за усієї зовнішньої несхожості формулювань і пропонованих ознак, по суті, в науковій літературі і визначення правовідносин, і виділення властивих їм ознак спрямовані на те, щоб показати, що, з одного боку, це фактичні суспільні відносини, а з іншого, – це специфічний результат впливу права на фактичні суспільні відносини.

Загальновизнані ознаки правових відносин: 1) це така форма суспільних відносин, яка складається на основі правових норм, вимоги яких втілюються у життя через правовідносини; 2) учасники правовідносин наділяються взаємними юридичними правами і обов'язками, оскільки право є мірою свободи, а юридична свобода однієї особи обов'язково містить вимогу до інших осіб – поважати цю свободу; 3) будучи результатом волевиявлення учасників, правові відносини мають свідомо-вольовий характер; 4) вони гарантуються державою й охороняються у необхідних випадках її примусовою силою; 5) відрізняються індивідуалізованістю суб'єктів, чіткою визначеністю їх взаємного поводження, персоніфікацією прав та обов'язків, мають двосторонній характер; 6) як система правовідносини включають в себе три елементи: суб'єкт, об'єкт і зміст.

Ю. Гревцов характеризує правовідносини із соціологічного погляду і називає інші ознаки, відзначаючи, що: правовідносини – особливий вид соціальних відносин, механізм виникнення і реалізації якого підпорядковується загальним закономірностям встановлення та здійснення соціальних відносин; їх сторонами можуть бути тільки особи, які мають якості суб'єкта права; змістом правових відносин виступає взаємодія їх сторін; тільки у межах правовідносин відбувається використання або захист суб'єктивних прав, свобод, виконання юридичних обов'язків; у сучасному суспільстві правові відносини – один з основних легітимних шляхів досягнення людиною мети, інтересів у межах правопорядку і законності; правові відносини, на відміну від інших соціальних відносин, характеризуються тісним зв'язком з юридичним нормативом [8].

М. Вовпенко характеризує правовідносини як особливий різновид суспільних відносин, якому властиві: виникнення і здійснення на основі норм права; зв'язок суб'єктивного права і юридичного обов'язку як юридичного змісту правовідносин; вольовий характер; гарантованість заходами державного примусу; змішування структурних та функціональних ознак характеристики [7, с. 9].

Як бачимо, думки науковців щодо ознак правовідносин різняться, та попри це, учені одноставні у тому, що правовідносини утворюються з двох начал – норм права та фактичних суспільних відносин.

Поділяючи загалом думку про те, що правовідносини – це єдність фактичного і правового компонентів, що впливає з факту соціальної взаємодії, яка виникає у просторі і в часі, вважаємо за доцільне для розуміння сутності правових відносин і їх відмінних властивостей додати ще дві властиві їм, на наш погляд, ознаки.

По-перше, підставою правових відносин можуть бути тільки такі життєві обставини, які закон зараховує до юридичних фактів, оскільки юридичні факти – це конкретні явища дійсності, що зумовлюють використання правових норм, і, на думку С. Алексєєва, саме юридичні факти є тим “важелем”, який приводить в дію механізм правового регулювання, спричиняє появу у суб’єктів відносин їх взаємних прав та обов’язків, а отже, і самих правових відносин [4, с. 56]. Будь-які життєві обставини здатні викликати суспільні відносини: економічні, політичні, моральні, духовні, культурні, юридичні тощо. Вони складаються як взаємодія фактичного характеру. І тільки тоді суспільні зв’язки учасників втілюються у юридичні права та обов’язки суб’єктів, стаючи правовими відносинами, коли з тією чи іншою фактичною обставиною норми права пов’язують настання правових наслідків. Саме такі життєві обставини і зумовлюють правові відносини, інші до цього не здатні. Отже, правові відносини в суспільстві – це наслідок юридичних фактів, тобто особливих життєвих обставин, на які право здатне впливати.

По-друге, правові відносини встановлюються з метою розподілу між членами суспільства та/або закріплення за ними соціально значущих благ матеріального й нематеріального характеру. Державна влада бере під свою юрисдикцію тільки ті відносини у суспільстві, які складаються щодо життєво важливих соціальних цінностей, відтак вимагають регулятивного правового впорядкування. При цьому правові засоби впливу на регульовані суспільні відносини не змінюють їх природи і сутності, як і значущості соціального блага, з приводу якого складаються суспільні відносини. До сфери правового впливу благо залучається тільки тому, що воно значуще для усього суспільства (громадський порядок, безпечне довкілля) або однаково важливе для будь-якого з його членів (життя, здоров’я, власність). Залученість соціального блага до сфери правового регулювання означає, що дії, здійснювані учасниками соціальної практики, упорядковуються нормативно. При цьому право забороняє одні дії, уможливорює другі, заохочує треті, вказуючи суб’єктам необхідні, суспільно корисні варіанти поведінки.

Отже, відносини у суспільстві виникають і розвиваються за юридичними законами тільки тоді, коли в їх основі лежать юридичні факти – явища об’єктивної реальності, що за ознаками збігаються з тими, які передбачені щодо кожного окремого випадку у нормі права; коли уведено до їх змісту права й обов’язки встановлюються з приводу соціально значущих благ і в підсумку вольової поведінки учасників, які всередині системи взаємодії персоніфікуються тим, що виступають або на правомочній, або на зобов’язаній стороні; коли держава зацікавлена у тому, щоб такі суспільні відносини розвивалися під впливом нормативно встановлених правил.

Водночас суспільні зв’язки, регульовані за допомогою системи правових відносин, мають природу правових явищ тоді, коли є підстави для відповідної кваліфікації. Як відомо, підставою юридичної кваліфікації є норми різних галузей права, які у сукупності галузевої належності утворюють закони (кримінальний, цивільний, адміністративний тощо). Із позицій загальної теорії права, правовідносини – це елемент механізму правового регулювання, який без юридичної норми просто нездійснений, оскільки правовідносини є нормою права в дії, суспільні взаємини відчують регулятивний вплив з боку права.

Правові відносини – це можливість правового впливу на відносини у суспільстві за допомогою механізму правового регулювання, необхідними засобами якого є норми права. Тому правильною є позиція тих учених, які вважають, що у своєму дійсному бутті правовідносини не існують самі по собі, вони – результат автономізації юридичної процедури. Але це не несвідома процедура. У суспільному житті до неї вдаються під час напрацювання правових норм, формування законодавства. Юридичний закон – це не що інше, як формулювання правовідносин у вигляді “чистої” форми моделі потенційних стосунків. Ця “чиста” форма реалізується, накладаючись на

конкретні відносини, що підлягають правовому регулюванню [11, с. 66–67]. Правовідносини через норми права регулюють різноманітну діяльність людей, встановлюючи рамки, параметри дії індивідів стосовно один одного. Правові відносини виявляють свою соціальну цінність, будучи зарахованими до засобів механізму правового регулювання, вони виступають юридичною формою реалізації правових норм [7, с. 56].

Із зазначеного випливає обґрунтований висновок, що суспільні відносини, які склалися на практиці, в разі суспільної потреби їх правового впорядкування закріплюються у юридичній нормі як одна з моделей правових відносин. У випадку, коли соціальна взаємодія суб'єктів відбувається у межах моделі, закріпленої правом, юридична конструкція правових відносин наповнюється своїм реальним (фактичним) змістом і тим самим норма права втілюється у життя. Так формується соціально-правова дійсність, що збігається з правовою реальністю, так юридична практика перетворюється на правопорядок, а право досягає своєї основної мети – здійснює регулятивний вплив.

Висновки. Відносини, що складаються у суспільстві, вимагають регулятивного впливу з боку різних систем упорядкування соціальних процесів, однією з яких виступає нормативно-правове регулювання від імені та за участю держави. Передумовами регулятивного правового впливу на суспільні відносини з боку владного суб'єкта є: потреба забезпечення стійкості соціальних взаємодій юридичною передбачуваністю поведінки членів суспільства у типових життєвих ситуаціях; потреба визначення сфери особистої свободи кожного індивіда і необхідність унеможливлення необґрунтованого вторгнення у цю сферу з боку усіх інших суб'єктів, зокрема держави; потреба вироблення єдиних критеріїв юридичної оцінки актів поведінки у суспільстві та їх результатів; потреба забезпечення членам суспільства рівних юридичних можливостей у процесі присвоєння, споживання та/або відчуження соціальних благ, у ході впорядкування власних справ і соціальної практики; потреба у механізмі приведення поведінки членів суспільства до загальноприйнятих варіантів за допомогою забезпечення рівних можливостей звернення не тільки до учасників суспільної діяльності, а й до зовнішньої для суспільства сили, яка є незалежною від суспільства та рішення якої обов'язкові для кожного з його членів.

Правові відносини, побудовані їх учасниками на основі права, – це вже не юридична абстракція, яка конструктивно закріплена у нормативному джерелі, а реальне життєве явище, яке перебуває під впливом засобів правового регулювання соціальних процесів і є реальною правовою дійсністю. Тому правові відносини – це такі суспільні відносини, у яких поєднуються два взаємозумовлені процеси – процес реальної соціальної взаємодії і процес нормативного правового упорядкування цієї взаємодії. Регулятивний вплив права не може бути здійснений поза межами правових відносин. У разі, коли він здійснюється із застосуванням правових норм, правові відносини встановлюються як результат свідомо-вольової цілеспрямованої діяльності учасників соціальної практики.

1. Абдулаев М. *Проблемы теории государства и права: учеб.* / М. Абдулаев, С. Комаров. – СПб.: Питер, 2003. – 576 с. 2. Агарков М. *Избранные труды по гражданскому праву: в 2 т.* / М. Агарков. – Т. 1: *Ценность частного права.* – М., 2002. 3. Алексеев С. *Механизм правового регулирования в социалистическом государстве* / С. Алексеев. – М.: Юрид. лит., 1966. – 188 с. 4. Алексеев С. *Односторонние сделки в механизме гражданско-правового регулирования* / С. Алексеев // *Антология уральской цивилистики: 1925–1989.* – М.: Статут, 2001. 5. Алексеев С. *Юридические конструкции – ключевое звено права* / С. Алексеев // *Цивилистические записки.* – М.: Статут, 2001. – С. 5–20. 6. Байтин М. И. *Сущность права* / М. И. Байтин. – М., 2005. – 544 с. 7. Вопленко Н. *Правовые отношения: учеб. пособ.* / Н. Вопленко. – Волгоград, 2004. 8. Гревцов Ю. *Правовые отношения* / Ю. Гревцов // *Общая теория государства и права.* – Т. 2. – М., 2001. – С. 404–408. 9. Ильин И. *О сущности правосознания* / И. Ильин // *Теория государства и права: хрестоматия: в 2 т.* – М.: Юрист, 2001. – Т. 2. – 604 с. 10. Коркунов Н. *Лекции по общей теории права* / Н. Коркунов. – М., 2010. – 520 с. 11. Кривуля А. *Диалектика общественных отношений и человеческая деятельность* / А. Кривуля. – Харьков, 1988. – 162 с. 12. Халфина Р. *Общее учение о правоотношении* / Р. Халфина. – М., 1974. – 232 с. 13. Явич Л. С. *Право и общественные отношения* / Л. С. Явич. – М.: Госюриздат, 1971.